O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR

mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

(2024-yil 17-18-may)

(2-qism)

JIZZAX-2024

“Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2024-yil 17-18-may. 461-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O‘ralov A.I.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., t.f.f.d.(PhD), dotsent Abdumalikov A.A., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), dots. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dotsent Alibayev S.X., p.f.f.d. (PhD) Halimov O‘.H., p.f.f.d.(PhD), dotsent Karshiyev A.A., f.f.f.d.(PhD), dotsent Sindorov L.K., t.f.f.d. (PhD), dotsent Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD), dotsent Mustafaqulov M.A., f.f.f.d. (PhD) Alibekov D.A.., f-m.f.f.d. (PhD) Sharipov X.F., ps.f.f.d.(PhD) Norbekova B.Sh., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Qayumov O.A., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

Matematik ta'limning ta'siri jamiyat tuzilmalari va taraqqiyotni shakllantirish uchun individual kognitiv rivojlanishdan tashqariga chiqadi. Matematik jihatdan savodli aholi fuqarolik hayotida ishtirok etish, ilm-fan yutuqlari bilan shug'ullanish va iqtisodiy o'sish va innovatsiyalarga hissa qo'shish uchun yaxshi jihozlangan. Bundan tashqari, sifatli matematik ta'limdan teng foydalanish ta'lim darajasidagi nomutanosibliklarni bartaraf etish va ijtimoiy harakatchanlikni rag'batlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Matematika va inson tushunchasiga falsafiy qarashlar:

Falsafiy nuqtai nazardan, matematika haqiqatga intilish va tabiiy dunyoni boshqaradigan universal tamoyillarni o'rganishni o'zida mujassam etadi. Matematik tushunchalarning mavhum tabiati madaniy va vaqtinchalik chegaralardan oshib, inson aql-zakovatining universalligidan dalolat beradi. Tarix davomida faylasuflar matematik mavjudotlarning ontologik holati haqida fikr yuritib, ularning inson idrokidan mustaqil mavjudligi va voqelik haqidagi tushunchamizni shakllantirishdagi roli haqida fikr yuritdilar.

Xulosa:

Xulosa qilib aytish mumkinki, matematika yoshlarning kognitiv rivojlanishida, ularning fikrlash shakllarini, muammolarni yechish qobiliyatini va kengroq intellektual imkoniyatlarini shakllantirishda ko‘p qirrali rol o‘ynaydi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdan tortib, jamiyat taraqqiyotiga hissa qo‘shishgacha bo‘lgan matematik ta’limning ijtimoiy-falsafiy ta’siri chuqur va keng qamrovlidir. Matematikaning utilitar qo'llanmalaridan tashqari o'ziga xos qiymatini tan olish orqali biz uning kelajak avlodlar ongini shakllantirishdagi o'zgartiruvchi kuchini chuqurroq anglashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Piaget, J. (1970). "Genetic Epistemology." New York: Columbia University Press.

2. Vygotsky, L. S. (1978). "Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes." Cambridge, MA: Harvard University Press.

3. National Council of Teachers of Mathematics. (2000). "Principles and Standards for School Mathematics." Reston, VA: Author.

4. Boaler, J. (2016). "Mathematical Mindsets: Unleashing Students' Potential through Creative Math, Inspiring Messages, and Innovative Teaching." San Francisco, CA: Jossey-Bass.

5. Sowell, E. J. (1989). "Effects of Mathematics Instruction on Understanding: Solving Problems in Flexible and Reflective Ways." Review of Educational Research, 59(3), 315-328.

MADANIY MEROSLARNI O‘RGANISHNING IJTIMOIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI

Ruzinov Baxtiyor Asqarovich
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Madaniy meros jamiyatlarning umumiy xotirasi, an’analari va qadriyatlarini o‘zida mujassamlashtirib, bilim va o‘zlikni anglash ombori bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu maqola madaniy merosni o'rganishning ijtimoiy-pedagogik ahamiyatini o'rganadi, uning inklyuziv ta'limni rivojlantirish, madaniyatni qadrlashni rag'batlantirish va ijtimoiy hamjihatlikni rivojlantirishdagi rolini ta'kidlaydi. Madaniy merosning pedagogika, psixologiya va sotsiologiya bilan kesishuvini o‘rganib, ushbu maqola madaniy merosni ta’lim dasturlariga kiritishning ko‘p qirrali afzalliklarini yoritib beradi. Tadqiqot natijalari va nazariy asoslarni har tomonlama tahlil qilish orqali ushbu amaqola madaniy merosni o'rganishni butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlarining asosiy komponenti sifatida qo'shishni targ'ib qiladi.

Kalit so‘zlar: madaniy meros, ta'lim, pedagogika, ijtimoiy birdamlik, madaniy qadrlash.

Kirish. Madaniy meros avloddan-avlodga o'tib kelayotgan an'analar, bilimlar va qadriyatlarni o'zida mujassam etgan umuminsoniy tajribaning dalilidir. Qadimiy artefaktlardan tortib nomoddiy madaniy amaliyotlargacha bo‘lgan boy madaniy meros gobelenlari insoniyatning xilma-xilligi va zukkoligini aks ettiradi. Tarix va san'at ombori sifatidagi ichki qadriyatdan tashqari, madaniy meros ta'lim sohasida ham katta ahamiyatga ega bo'lib, odamlarning o'zini va dunyodagi o'rnini idrok etish usullarini shakllantiradi.

So'nggi yillarda madaniy merosni ta'lim sharoitida o'rganishning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ushbu e'tirof madaniy merosning inklyuziv jamiyatlarni rivojlantirish, madaniy qadrlashni rag'batlantirish va ijtimoiy hamjihatlikni rivojlantirishda o'zgartiruvchi kuchini tushunishdan kelib chiqadi. Madaniy merosni ta'lim o'quv dasturlariga kiritish orqali o'qituvchilar xilma-xillikni nishonlaydigan, hamdardlikni rag'batlantiradigan va o'quvchilarni o'z jamoalarida faol ishtirok etishlari uchun imkoniyatlar yaratadigan o'quv muhitini yaratish imkoniyatiga ega.

Ushbu maqola madaniy merosni ijtimoiy-pedagogik nuqtai nazardan o'rganishning ko'p qirrali ahamiyatini o'rganishga qaratilgan. Ta'lim, sotsiologiya va madaniyatshunoslik kabi fanlardan olingan ma'lumotlarga tayangan holda, ta'lim natijalarini yaxshilash va ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun madaniy merosning pedagogika bilan kesishish usullarini ko'rib chiqamiz. Empirik tadqiqotlar va nazariy asoslarni tahlil qilish orqali ushbu maqola madaniy merosni ta’lim amaliyotiga integratsiyalashuviga asos bo‘lgan asosiy tamoyillarni yoritishga harakat qiladi.

Madaniy meros

Madaniy meros avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan inson ijodi va o‘ziga xosligining moddiy va nomoddiy ifodalarini o‘z ichiga oladi. U ma'lum bir jamoa yoki jamiyatning e'tiqodlari, qadriyatlari va tajribasini aks ettiruvchi artefaktlar, an'analar, tillar, urf-odatlar, marosimlar va boshqa ifoda shakllarini o'z ichiga oladi. Madaniy meros statik emas, balki dinamik xususiyatga ega bo‘lib, vaqt o‘tishi bilan turli ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik omillarning o‘zaro ta’sirida rivojlanib boradi.

Moddiy madaniy meros: Bu tarixiy, badiiy yoki arxeologik ahamiyatga ega bo'lgan jismoniy artefaktlar, inshootlar va joylarga tegishli. Masalan, me’moriy

yodgorliklar, arxeologik yodgorliklar, san’at asarlari, qo‘lyozmalar va kulolchilik, asbob-uskunalar va kiyim-kechak kabi artefaktlar. Moddiy madaniy meros avvalgi tsivilizatsiyalarning moddiy madaniyati va texnologik taraqqiyoti haqida tushuncha berib, o‘tmish bilan aniq bog‘lovchi bo‘lib xizmat qiladi.

Nomoddiy madaniy meros: Moddiy merosdan farqli o'laroq, nomoddiy madaniy meros og'zaki, tomoshalar, marosimlar va ijtimoiy o'zaro ta'sirlar orqali uzatiladigan amaliyotlar, an'analar, bilim va iboralarni o'z ichiga oladi. Masalan, og'zaki ijod, musiqa, raqs, ertak, marosimlar, bayramlar, an'anaviy hunarmandchilik va pazandachilik amaliyotlari. Nomoddiy madaniy meros ijtimoiy o‘ziga xoslikni shakllantirish, jamiyat hamjihatligini mustahkamlash, madaniy qadriyatlar va bilimlarni avloddan-avlodga yetkazishda muhim rol o‘ynaydi.

Tabiiy meros: Madaniy meros birinchi navbatda inson tomonidan yaratilgan ko'rinishlarga tegishli bo'lsa-da, tabiiy landshaftlar, ekotizimlar va biologik xilma-xillik ko'plab jamoalar uchun madaniy ahamiyatga ega. Milliy bog'lar, muqaddas bog'lar va tabiiy yodgorliklar kabi tabiiy meros ob'ektlari ko'pincha madaniy, ma'naviy yoki ramziy ma'nolarga ega. Ayniqsa, mahalliy xalqlar madaniyati o‘zlarining madaniy o‘ziga xosligi va dunyoqarashi bilan uzviy bog‘langan deb hisoblagan holda, o‘z ota-bobolari zamini va tabiiy muhit bilan chuqur bog‘langan.

Raqamli madaniy meros: raqamli texnologiyalar paydo bo'lishi bilan madaniy merosni saqlash va tarqatish raqamli sohaga kengaydi. Raqamli madaniy meros raqamli to'plamlar, virtual ko'rgazmalar, multimedia arxivlari, onlayn ma'lumotlar bazalari va madaniy resurslarga kirishni osonlashtiradigan va raqamli hikoyalarni targ'ib qiluvchi interaktiv platformalarni o'z ichiga oladi. Raqamli texnologiyalar nafaqat madaniy merosni saqlash va ulardan foydalanish imkoniyatini oshiradi, balki auditoriyani jalb qilish va global miqyosda madaniy almashinuv va hamkorlikni rivojlantirishning innovatsion usullarini taklif etadi.

Madaniy merosning ahamiyati: Madaniy meros shaxsiy va jamoaviy o'ziga xoslikni shakllantirishda, o'tmishga tegishlilik va davomiylik hissini tarbiyalashda asosiy rol o'ynaydi. U ilhom, ijod va innovatsiya manbai bo‘lib xizmat qiladi, jamiyat hayotining turli jabhalariga, jumladan, san’at, adabiyot, me’morchilik, musiqa, oshxona va modaga ta’sir qiladi. Madaniy meros, shuningdek, turizm, ijodiy industriyalar va madaniy turizm orqali iqtisodiy rivojlanishga hissa qo‘shadi, daromad keltiradi, bandlik imkoniyatlari va barqaror rivojlanish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, madaniy meros inson ijodi, o'ziga xosligi va merosining rang-barang va dinamik ifodalarini o'zida mujassam etadi. Moddiy artefaktlardan tortib nomoddiy an’analargacha bo‘lgan madaniy meros butun dunyo jamiyatlarining umumiy xotirasi, qadriyatlari va intilishlarini aks ettiradi. Madaniy merosni asrab-avaylash, asrash va targ‘ib qilish orqali biz nafaqat o‘tgan avlodlar erishgan yutuqlarni hurmat qilamiz, balki kelajak avlodlar uchun umumiy global merosimizning madaniy xilma-xilligi va mustahkamligini ham boyitamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Smith, Laurajane, and Natsuko Akagawa. "Intangible heritage." Routledge, 2009.

2. UNESCO. "Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." Paris: UNESCO, 2003.
3. Meskell, Lynn. "Archaeologies of materiality." Blackwell Publishing, 2005.
4. Bendix, Regina F. "In Search of Authenticity: The Formation of Folklore Studies." University of Wisconsin Press, 1997.
5. Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. "Destination culture: Tourism, museums, and heritage." University of California Press, 1998.

MA’NAVIYAT JAMIYAT – RIVOJLANISHNING MUHIM OMILI

s.f.n., Xakimov Orziqul Meliyevich,
Qahhorov Jasurbek
O‘zbekiston Milliy Universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya.Xalqimiz ma’yatini yanada yuksaltirishda o’ziga xos yo’lidan borayotgan mamlakatimiz tarraqiyotining ustuvor yo’nalishlaridan biri ekanligini, ma’naviyat barcha insonlarning milliy va umuminsoniylik darajasini yuksaltirishi ushbu maqolada aks etgan.

Kalit so‘zlar: ma’naviyat, jamiayt, ma’rifat, umuminsoniy qadriyatlar, milliy qadriyatlar, ma’naviy meros, taraqqiyot.

Respublikamizning bugungi ma’naviy-ma’rifiy hayotida asrlarga teng sezilarli o’zgarishlarni ko’rsak bo’ladi.Asriy qadriyatlarimiz va milliy an’analarimiz tiklanmoqda va mustahkamlanmoqda.Xalqimiz ma’naviyatini yanada yuksaltirishda o’ziga xos yo’lidan borayotgan mamlakatimiz tarraqqiyotining ustivor yo’nalishlaridan biri ekanligini yaqqol ko’rsa bo’ladi.

Har bir jamiyatda ma’naviyatning mohiyatini chuqur anglash muvafaqqiyat garovidir.Chunki ma’naviyat-insonning insoniylik mohiyati,shaxsdagi ijobiy fazilatlari qiyofasi majmuidir.U inson hayotining tub mohiyatini belgilaydigan aqliy,ruhiy,axloqiy va jismoniy qarashlar ko’nikmasidir. Ma’naviyat-har bir insonning milliy va umuminsoniy komillik darajasi,unga yetaklovchi ,undovchi imkoniyat.U inson shaxsini insoniylik bilan boyituvchi, kamol topdiruvchi, ko’rkamlashtiuvchi beqiyos hayotiy omil.Ma’naviyat-yaxshilik va ezgulikka moyil,yomonlik va yovuzlikdan tiyilish, nafosat va haqqiatga ,halollik va rostgo’ylikka intilish, o’zi mansub jamiayatning axloqiy, huquqiy, ma’rifiy-madaniy mezonlariga amal qilish hissidir.

Bu masalada har bir jamiyatda yetakchi o’rinda turmog’i lozim.O’zbekiston Respublikasining birinchi prizidenti Islom Karimov takidlaganidek:”biz yillar davomida ma’rifat va madaniyatga noto’g’ri munosabatda bo’ldik. Unga sarflanadigan mablag’lar doim boshqa sohalardan kam bo’ldi.Natijada biz bu masalada orqada qolib ketdik.Bundan buyon barcha rejalarimizda madaniyat, ma’rifat, jismoniy atrbiya va sport birinchi darajali vazifalar qatoridan joy olishi lozim.Va, nihoyat, shu sohalarda va shifokorlar, madaniyat muassasalaridagi va boshqa sohalarda ko’plab mutahassislar-chinakam ziyolilardir”.